

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická**

Bakalářská práce

**Etnické čistky na území bývalého Sovětského svazu v
první polovině 20. století**

2015

Jan Ibrmajer

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce
Etnické čistky na území bývalého Sovětského svazu v první
polovině 20.století

Jan Ibrmajer

Vedoucí práce:

PhDr. František Bahenský

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

.....

Poděkování

Rád bych poděkoval vedoucímu své bakalářské práce PhDr. Františku Bahenskému za jeho čas, trpělivost a cenné rady.

Obsah

1. Úvod.....	6
2. Čistka - definice pojmu a příbuzné termíny.....	10
2.1 Pojem čistka.....	10
2.2 Historický přehled čistek.....	10
2.3 Typologie čistek.....	11
2.4 Pojem genocida.....	13
2.5 Pojem democida.....	15
2.6 Typologie democidy.....	15
3. Národnostní politika SSSR.....	17
3.1 Představa národnostní autonomie	18
3.2 Národnostní politika SSSR během 20. let 20. století.....	20
3.3 Národnostní politika SSSR během 30. let 20. století.....	21
3.4 Národnostní politika SSSR během 40. let 20. století.....	23
4. Příklad etnické čistky na Sibiři - Čistka Burjatů.....	26
4.1 Původ Burjatů, jazyk a náboženství.....	26
4.2 Historie Burjatů před vznikem SSSR.....	28
4.3 Občanská válka a vznik SSSR.....	30
4.4 Deportace a popravy.....	32
5. Příklady etnické čistky ve východní Evropě na území SSSR- Čistka na Krymských Tatarech.....	35
5.1 Původ Krymských Tatarů, jazyk a náboženství.....	35
5.2 Historie Krymských Tatarů před vznikem SSSR.....	37
5.3 Občanská válka, vznik SSSR a 2. světová válka.....	38
5.4 Deportace Krymských Tatarů.....	40
6. Závěr.....	47
7. Seznam pramenů a použité literatury.....	52
7.1 Elektronické dokumenty.....	55
8. Resumé.....	57

1. Úvod

Politická situace, která nastala na území dnešního Ruska po Velké říjnové revoluci se nedala nazvat jinak než velký chaos, ze kterého nakonec v roce 1922 vznikl Sovětský svaz.

Jeho představitelé v čele s V. I. Leninem pak byli po konečném uchopení moci postaveni před obrovské množství problémů, které měli v nejlepším případě nastudované pouze teoreticky, avšak najednou tyto problémy museli řešit prakticky. Jedním z takových problémů byla i národnostní politika.

Národnostní politika se stala jedním z opěrných bodů sovětské moci a bolševici měli snahu ji dělat lépe než předešlá carská moc, od které se pochopitelně příkře distancovali a její přístup k neruským populacím považovali za koloniální a imperiální a striktně jej odsuzovali. Nicméně národnostní politika Sovětského svazu nakonec skončila fiaskem, neboť jejich přístup k neruským populacím byl v mnoha ohledech horší než přístup carské vlády a skončil masivními etnickými čistkami.

V první polovině 20. let 20. století bylo v Sovětském svazu deportováno, vinou vlády zemřelo či bylo popraveno na několik milionů lidí z neruské populace. Samotný vůdce Sovětského svazu J.V.Stalin prohlásil, že jeden mrtvý člověk je tragédie, milion je statistika.

Dnes je Sovětský svaz ve společnosti chápán jako zločinné uskupení, které stálo za vraždami milionů lidí. Avšak v průběhu 20. let 20. století byl Sovětský svaz brán jako území, kde jsou uspokojovány potřeby všech národnostních menšin a kde nedochází k žádnému koloniálnímu útlaku. Byl brán jako místo, kde

je zkrátka rovnoprávnost národů a heslo: "Právo národů na sebeurčení" je pouze v Sovětském svazu skutečně naplňováno. Jak je možné, že se národnostní politika Sovětského svazu v průběhu několika let tak razantně změnila až vyvrcholila v brutální etnické čistky? Jaké tedy byly důvody toho, že nakonec v Sovětském svazu došlo k etnickým čistkám a proč se celkově Sovětský svaz stal stejným tyranem a ne-li horším než carské Rusko? Toto je moje hlavní výzkumná otázka.

Ve své bakalářské práci jsem především čerpal z načtené literatury, která byla o národnostní politice a etnických čistkách v Sovětském svazu napsána. Má práce je tedy spíše deskriptivní a mojí snahou je analyzovat dějiny Sovětského svazu do první poloviny 20. století z hlediska národnostní politiky a v rámci toho analyzovat fenomén etnických čistek, ke kterým zde docházelo.

Má práce je rozdělena na dvě velké části. V první části se věnuji především teoretickým a obecným tématům. Nejprve považuji za důležité definovat klíčové pojmy jako je čistka a její další podkategorie např. etnická čistka, se kterou logicky má práce nejvíce operuje. Další pojmy, které blíže vysvětlují jsou také genocida a homicida. Zde se zaměřuji na zásadní rozdíly a nejasnosti mezi těmito dvěma pojmy, které jsou s čístkou často zaměňovány. Dále se pak zabývám národnostní politikou Sovětského svazu v první polovině 20. století. Nejprve shrnuji představy jaké bolševici o národnostní politice měli a jak se rozhodli ji v prostředí Sovětského svazu realizovat. Hlavně se zaměřuji na dvě hlavní představy, které byly v Sovětském svazu v počátcích utváření národnostní politiky a které si navzájem konkurovaly. Poté ještě nastiňuji historický vývoj národnostní politiky Sovětského svazu od jeho vzniku po občanské válce až do konce 2. světové

války, pomocí historického přehledu uvádím hlavní důvody etnických čistek v Sovětském svazu a také klíčové roky.

Druhou část své práce věnuji popisu dvou charakteristických příkladů etnických čistek v Sovětském svazu. Jako dva charakteristické příklady etnických čistek v Sovětském svazu jsem vybral Burjaty a Krymské Tatary. Burjatské etnikum považuji za klasický příklad etnické čistky, ke které docházelo v Sovětském svazu během 30. let 20. století. Ze stejného důvodu jsem vybral i Krymské Tatary, o kterých si myslím, že zase byli typickým příkladem etnické čistky jaká byla realizována během 40. let 20. století. U Burjatů nejprve uvádím jejich původ, jazyk a náboženství abych okrajově představil o jakou kulturu se jednalo. Poté obecně popisuji historii Burjatů a jejich vztahy s Ruskou říší, abych blíže osvětlil rusko-burjatské vztahy v historii. Také se ve zkratce zabývám historií Burjatů v průběhu občanské války, během které si bolševici udělali na Burjaty názor a historii Burjatů po občanské válce a také jejich vztahy s bolševiky. Zmiňuji se i o tom jaké historické souvislosti předcházely deportacím. V poslední podkapitole se již blíže zabývám deportacemi Burjatů. Další část o Krymských Tatarech je strukturálně formována velice podobně a i zde mi jde o celkový popis Krymských Tatarů, jejich vztahy s Ruskou říší a později s bolševiky a v poslední podkapitole se zabývám deportacemi Krymských Tatarů.

V závěru pak shrnuji obě části své práce a snažím se zde, abych podrobněji vysvětlil důvody etnických čistek na území Sovětského svazu. Shrnuji své celkové poznatky o národnostní politice Sovětského svazu vůči neruským, ale i ruským populacím. Podrobněji rozebírám důvody etnické čistky na Burjatech, jaké aspekty splňuje politika Sovětského svazu na Burjatech, aby

mohla být označována za čistku a jaké konkrétní důvody právě k etnické čistce na Burjatech sovětská vláda měla. Stejně důvody se snažím vysvětlit a popsat na případu Krymských Tatarů. Také vysvětluji proč jsem vybral zrovna tato dvě etnika a jak se navzájem etnická čistka vůči nim lišila a také jaké byly odlišné důvody.

V celkovém shrnutí se snažím najít odpověď na otázku, proč vůbec byly etnické čistky v Sovětském svazu v první polovině 20. století realizovány.

2. Čistka - definice pojmu a příbuzné termíny

Násilné činy vůči kolektivu lidí jsou označovány několika pojmy, které bych rád blíže vysvětlil. Jedná se především o pojmy genocida, homicida a čistka.

2.1 Pojem čistka

Pojem čistka pokrývá široké spektrum jevů, přičemž nejmírnějším projevem čistky může být mírný nátlak určité skupiny lidí na emigraci. Zároveň však může být čístkou i genocida, či hromadné odsuny obyvatelstva.

Pojem čistka má mít všeho všudy pozitivní charakter, který vychází ze slova očištění, čistota zatímco nepřítel odsunutý či vyhlazovaný nese konotace něčeho špinavého, něčeho, co má být ze společnosti smyto. Tento dvojsmysl rozhodně není nijak náhodný¹.

Obyvatelstvo, které podléhá politice čístek, má jakési charakteristiky, které je činí pro většinovou společnost nežádoucí. Je to např. etnikum, náboženství či sexuální orientace, ovšem aspektů, které mohou podnítit čítku je daleko více. Základem však je, aby obyvatelstvo bylo odsunuto na základě některé nežádoucí vlastnosti, o které jsem se zmínil výše.

2.2 Historický přehled čístek

Čistky se stejně jako mnoho jiných aspektů vyvíjely v čase v lidské historii, a prošly třemi významnými fázemi.

Historicky první etnická čistka se odehrála v Asyrii za vlády Aššurnasirpala II. v 8. století př.n.l. V této době a ještě později ve starověku se čistky používaly především jako prostředek k získání

¹ Bell-Fialkoff, 2003: 11

otroků či ke kontrole nad nově dobytým územím . Hlavním cílem tehdejších vládců bylo zajistit ekonomický aspekt jejich říše v případě otroků, ale zároveň zajistit menší odpor obyvatel na nově dobytém území. Během první fáze čistek tedy docházelo k nezáměrným etnickým čistkám².

Druhá fáze probíhala v období středověku, kdy se čistky konaly především na základě náboženského charakteru, protože po zničení říše římské se náboženství stalo stmelujícím prvkem evropské civilizace. Čistky se odehrávaly především na muslimech a židech ve Španělsku a Portugalsku³. I v těchto případech se většinou jednalo o nezáměrnou etnickou čistku, protože židů či muslimů, kteří konvertovali ke křesťanství se čistky netýkaly.

Teprve ve třetí fázi, kdy náboženství v Evropě ztratilo své významné postavení, se poprvé objevily záměrné etnické čistky. Na svém počátku především v koloniálních zemích, kdy byli původní obyvatelé vyháněni kolonisty. Později se etnické čistky objevily i v Evropě, především v období 2. světové války a ještě dříve ve 20. a 30. letech na území Sovětského svazu.

2.3 Typologie čistek

Čistky můžeme typologizovat do několika kategorií:

- Etnické čistky (podkategorie - náboženské čistky)
- Ideologické čistky (podkategorie - politické čistky)
- Strategické čistky (podkategorie – vnitřní, vnější)
- Ekonomické čistky
- Čistky na základě pohlaví
- Čistky na základě sexuální orientace

2 Bell-Fialkoff, 2003: 64

3 Bell-Fialkoff, 2003: 23

– Ostatní čistky

První kategorií jsou etnické čistky, které jsou založeny na odlišné kultuře a odlišném jazyku, například etnická čistka na Krymských Tatarech v období 2.světové války. Podkategorií etnických čistek jsou čistky náboženské, kdy hlavním aspektem čistky je odlišné náboženství nebo jen náboženství vůbec. Mezi takové příklady v Sovětském svazu lze zařadit například Burjaty⁴.

Druhou kategorií jsou ideologické čistky, které byly páčány především na lidech z nežádoucích tříd. První zemí, kde se takové čistky objevily byl právě Sovětský svaz, kdy docházelo k čistkám na kulacích či buržoazii. Podkategorií ideologických čistek jsou politické čistky, které jsou realizované především proti politickým protivníkům⁵.

Třetí kategorií tvoří strategické čistky, které se dále dělí na vnitřní a vnější. Vnější se provádějí na nově dobytém území a dotýkají se většinou jen vojensky citlivých oblastí. Vnitřní etnické čistky jsou realizované na vlastním území, kde je určité obyvatelstvo vůči vládě nepřátelské, jedná se většinou o situace po občanské válce⁶.

Čtvrtá kategorie jsou čistky ekonomické, kam lze zařadit například obchod s otroky.

Pátá kategorie jsou čistky na základě pohlaví, sem lze zařadit únosy žen z dobytých vesnic.

Šestá kategorie jsou čistky na základě sexuální orientace. Hlavním příkladem této kategorie je nacistické Německo, které deportovalo homosexuální muže do koncentračních táborů. ale i Sovětský svaz, kde však nebyly zásahy proti homosexuálům v takovém rozsahu.

4 Bell-Fialkoff, 2003: 66

5 Bell-Fialkoff, 2003: 66

6 Bell-Fialkoff, 2003: 66-67

Další kategorií čistek může být například specifická praktika eugeniky v nacistickém Německu.

2.4 Pojem genocida

Slovo genocida poprvé použil Raphael Lemkin ve své knize *Axis Rule in Occupied Europe: Laws of occupation*⁷ a pod tímto pojmem genocida rozumíme vyhlazení určitého národa či určité etnické skupiny. Slovo genocida pochází z řeckého slova *genos* - rod a *cida* - vrah. Slovo genocida bylo prvně použité koncem druhé světové války a bylo dáváno především do spojitosti s holocaustem. Nicméně už dříve označil Winston Churchill zločiny v nacistickém Německu proti určitým skupinám obyvatel - zvláště Romům, Židům a homosexuálům za nový zločin, který dosud nemá ve slovníku pojmenování⁸.

Obecně genocida nespěje k okamžitému vyhlazení určité skupiny lidí, spíše se jedná o předem koordinované kroky, které mají v konečném důsledku vést k definitivnímu zničení těchto daných skupin. Cílem takových kroků je rozklad kultury, jazyka, náboženství, národního cítění, politických a sociálních institucí. U jednotlivců takových skupin dochází pak ke ztrátě důstojnosti, občanských práv, svobody bezpečnosti, zdraví a nakonec i života. Z toho se genocida vymyká jakýmkoli individuálním zájmům, individuální vlastnosti osob nejsou v tomto případě podstatné, akce jsou v celkovém měřítku podnikány proti dané skupině lidí a proti jednotlivcům jen proto, že jsou příslušníky dané skupiny lidí⁹.

Oficiální definice slova genocida byla přijata OSN 11. prosince 1946 a definuje se takto:

Genocida je upřením práva na život celým skupinám lidí,

7 Smolik, 2014: 87

8 Lemkin, 2008: 79

9 Lemkin, 2008: 79

stejně jako je vražda upřením práva individua na život; takové upření otrásá lidským svědomím a působí velké ztráty lidstvu, které takto přichází o kulturní a další přínosy těchto skupin a je v rozporu s mravním zákonem,

jakož i s duchem a cíli Spojených národů./.../ Stíhání zločinu genocidy je záležitostí

mezinárodního zájmu. V důsledku toho Valné shromáždění potvrzuje, že genocida je

zločinem z oblasti mezinárodního práva, který civilizovaný svět odsuzuje, a za který

jeho hlavní původci a jejich spoluviníci, ať už to jsou soukromé osoby, hodnostáři či

státníci, musí být potrestány, ať už jednájí z důvodů rasových, náboženských,

politických či z jiných motivů; vyzývá členské státy, aby podnikly legislativní opatření

k předcházení a stíhání tohoto zločinu; doporučuje zorganizovat mezinárodní

spolupráci států kvůli rychlejšímu přijetí preventivních opatření proti zločinu genocidy i

kvůli usnadnění jeho stíhání, a za tímto účelem pověřuje Hospodářskou a sociální radu,

aby podnikla studie nezbytné pro zpracování návrhu úmluvy o zločinu genocidy, který

bude předložen Valnému shromáždění na jeho příštím zasedání¹⁰.

10 Ternon, 1997: 30-31

2.5 Pojem democida

Tento pojem navrhl poprvé Rudolph J. Rummel, aby rozšířil koncept definice genocidy. Podle Rummela jsou democidou jakékoli vraždy iniciované vládou. Patří sem jakékoli vraždění iniciované vládou na civilní obyvatelstvo¹¹.

2.6 Typologie democidy

Democidu lze rozdělit do několika podskupin:

- **Totální democida** - řadíme sem veškeré vraždění ve všech formách democid
- **Domácí democida** - sem řadíme pouze vraždy vykonané vládou na vlastním obyvatelstvu
- **Zahraniční democida** - vraždy, které vykonala vláda na obyvatelích jiného státu
- **Vězení/tábory** - vraždy, které způsobila vláda vězněním určitých osob v táborech či vězeních
- **Nucené práce** - úmrtí lidí způsobené pobytem v pracovních táborech
- **Teror** - vraždy určitých lidí, způsobené atentáty
- **Masakry** - masové vraždění skupin lidí
- **Hladomor** - smrt způsobená hladomorem se záměrem vlády, která vědomě neposkytne pomoc.
- **Deportace** - smrt lidí způsobené deportací či vyhnáním obyvatel z určitého území.
- **Genocida** - lidé vraždění na základě svého jazyka, náboženství, etnicity, rasy, národnosti a dalších parametrů, které spojují určitou skupinu lidí.

¹¹ Rummel, 1994

- **Váleční zajatci** - lidé umírající v zajateckých táborech.
- **Bombardování** - lidé vražděni odstřelováním či bombardováním.¹²

¹² Rummel, 1994

3. Národnostní politika SSSR

Ve druhé části své bakalářské práce bych rád stručněji popsal národnostní politiku v Sovětském svazu v první polovině dvacátého století.

Po skončení Velké říjnové revoluce v roce 1917, kdy se bolševici částečně dostali k moci, bylo jejich první starostí především to, aby si zajistili nově dosaženou moc a získali pod kontrolu většinu území zaniklého carského Ruska. V zemi, která se zmítala v občanské válce to byl velmi nesnadný úkol.

Aby na svou stranu získali bolševici více příznivců, navrhl Lenin dva klíčové dekrety. Prvním byl dekret "O míru", kde doporučoval válčícím stranám tříměsíční příměří, ve kterém mělo dojít k jednání o uzavření míru¹³. Tímto dekretem si na svou stranu získal obyčejné vojáky, kteří již odmítali dále pokládat život v 1. světové válce. Druhým klíčovým dekretem byl dekret "O půdě". Zde byla půda prohlášena za celonárodní majetek a každý jedinec měl právo na ní hospodařit za rovných podmínek. To samozřejmě přineslo bolševikům popularitu ze strany chudého rolnického obyvatelstva¹⁴.

15.listopadu 1917 k těmto dekretům přibyl ještě dekret "O právu národů na sebeurčení"¹⁵. Tedy dekrety "O půdě" "O míru" a "O právu národů na sebeurčení" stály na počátku rodícího se sovětského impéria.

Co se týká dekretu "O právu národů na sebeurčení" , byla představa bolševiků jak tento dekret realizovat poměrně nejasná a

13 Reiman, 2013: 105

14 Reiman, 2013: 105

15 Švankmajer, 1996: 352

nutno říci, že jej nepovažovali za ten nejdůležitější¹⁶.

3.1 Představa národnostní autonomie

Jako v mnoha jiných oblastech, tak ani v otázce národnostní politiky nevystupovala bolševická strana ve svých počátcích jednotně. Byli zde lidé různých názorů a narozdíl od doby, kdy se moci v Sovětském svazu definitivně ujal Stalin poté, co se vypořádal se svými politickými odpůrci zvláště s Trockým, Kameněvem a dalšími¹⁷, zde byl velký prostor pro všeobecné diskuze, i když v poslední slovo si vždy dokázal prosadit Lenin.

Co se týká národnostní politiky, převládaly v bolševické straně dva hlavní názory jak by se měla prosazovat.

První teorie prosazovala tzv. Kulturní autonomii, kde národnostní sebeurčení spočívalo pouze v kulturně - jazykové rovině. Mělo docházet k budování škol na poněkud odlehlejších teritoriích, ve kterých se mělo vyučovat v jazyce menšiny. Jazyk menšin měl být navíc zaznamenáván lingvisty a pokud neměl písemnou podobu, pak mu měla být dána¹⁸. Stejně tak mělo dojít k "civilizování" určitých "zaostalých" skupin neruské populace, především obyvatel pasteveckých společností, které byly na území Sovětského svazu velmi rozšířené. V některých oblastech jako ve Střední Asii či na Sibiři bylo dokonce pastevectví výhradním zdrojem obživy¹⁹.

Hlavní argumentací propagátorů myšlenky Kulturní autonomie, kterými byli Kameněv, Pjatakov, Stalin a další, bylo především to, že většina populací migrovala. Na území Sovětského svazu žilo velké množství především neruských populací, které migrovaly na obrovském území a jiné menšiny žily roztroušeně po celém

16 Švankmajer, 1996: 352

17 Vaksberg, 2011: 62

18 Bahenský, 2010a: 8

19 Kokaisl, 2006: 81

Sovětském svazu, aniž by měly nějaké domovské teritorium. Proto se propagátorům této myšlenkyjevilo nemožné vůbec jen uvažovat o nějakých teritoriálních autonomiích.

Zastánci druhé teorie však naopak teritoriální autonomie chtěli. Ve svých počátcích byl této teorii nakloněn pouze Lenin, ke kterému se ale později přidal i Stalin jako specialista na národnostní politiku a nakonec i další představitelé strany. Lenin zvolil myšlenku "Národně - teritoriální autonomie" ne proto, že by chtěl jít mermomocí proti svým stranickým kolegům a postavit se tak celkem inteligentnímu plánu kulturní autonomie. Lenin měl totiž celkem jasně vymezený plán jak prostřednictvím takovéto národnostní politiky posílit soudržnost Sovětského svazu a posílit tak centrum, tedy Moskvu.²⁰

Lenin totiž nikdy nechtěl, aby hranice nově vzniklých autonomních jednotek odrážely skutečné etnické složení obyvatel v Sovětském svazu. Jednak to nebylo možné, protože spousta etnik žila roztroušeně po celém území bývalého Ruska nebo migrovala díky pasteveckému způsobu života a za druhé se Leninovi zdálo výhodnější vytvářet autonomní jednotky, které se nekryly s etnicko-jazykovým uspořádáním. Znamenalo to tedy, že za hranicemi autonomních jednotek žila ještě stále poměrně vysoká procenta etnicky stejné populace, která žila na území jiných autonomních jednotek²¹. To dodávalo naději, že autonomní jednotky se budou v budoucnu potýkat s vnitřními spory, které bude muset rozhodnout někdo mocnější, což měla být Moskva. Takové uspořádání společně s tím, že bolševici nikdy nedovolili vznik velkých autonomních jednotek, ale pouze malých, které centrum moci velikostně nemohli ohrozit, dodávalo centru moc a kontrolu nad

20 Bahenský, 2010a: 8-9

21 Bahenský, 2010a: 19

nově vznikajícími autonomními jednotkami²². Tedy jedním z důvodů proč byl Lenin a později i další představitelé strany pro prosazení Národně - teritoriální autonomie byla vidina daleko pevnějšího uskupení Sovětského svazu a posílení moci centra.

Druhou vidinou bylo rozšiřování území Sovětského svazu.

Poté, co bolševici ztratili část zemí na západě především pobaltské státy a Finsko a nebyli schopni toto území získat zpět ani vojenskou cestou²³, usoudili, že další vojenské ataky na sousední státy kvůli rozšíření Sovětského svazu nejsou alespoň v nejbližší době možné. Rozhodli se tedy, že se pokusí dále rozšiřovat svá území zcela jinou cestou než vojenskou a právě v tom jim měla pomoci i národnostní politika.

Bolševici se rozhodli v pohraničních oblastech vytvářet takové autonomní jednotky, které měly sloužit jako konkurent sousedních států Sovětského svazu. Na těchto územích, které vznikaly na hranicích Sovětského svazu se pak často udržovaly tradice sousedních států. Sovětský svaz se pak snažil působit jako území, kde se sdružuje to skutečně původní a tradiční ze sousedních států a navíc lidem ze sousedních států umožnil emigraci na daná území, kde jim zaručoval a skutečně se o to i snažil, aby zde měli lepší životní podmínky, než v původním domově. Tímto krokem také Sovětský svaz nabourával suverenitu sousedních států a připravoval si lepší podmínky pro případnou budoucí vojenskou intervenci.

3.2 Národnostní politika SSSR během 20. let 20. století

Po skončení občanské války, kdy se od Sovětského svazu odtrhlo několik států na západě a podobnému odtržení zabránila

22 Bahenský, 2010a: 18

23 Švankmajer, 1996: 352-353

vojska Rudé armády i ve Střední Asii²⁴, rozhodli se bolševici pro smířlivé kroky, které měly především neruské obyvatelstvo uklidnit a přivést je na stranu bolševiků. Proto národnostní politika ve 20. letech neměla ten pravý tyranský charakter, který přišel až ve 30. letech. Ve svých počátcích v průběhu 20. let 20. století se bolševici snažili dát svým neruským národům většinu toho, co jim předchází ruská imperiální vláda odpírala.

Jednalo se především o budování škol, kde se vyučovalo v místních jazycích, dále vydávání novin, knih, pojmenování ulic v místních jazycích atd. Pro národy, které písmem nedisponovaly, se rychle utvářelo písmo uměle shora a dokonce v mnoha případech v azbuce i v latině. Budování písemné formy jazyka dostalo název "jazykové budování" a na tomto úkolu pracovala skupina lingvistů, která do začátku 30. let sestavila abecedu pro 71 jazyků²⁵.

Zároveň se bolševici snažili o společenský vzestup neruských populací. Zaměstnávali neruské obyvatelstvo v administrativních úřadech v jejich domovině a především se snažili, aby co nejvíce neruských občanů vstupovalo do strany.

Mimo toho získaly neruské populace mnoho znaků suverenity - vlastní národní území, hymny i vlajky. Toto byly atributy, kterých se neruským populacím za carské vlády nedostávalo²⁶

V zásadě tedy můžeme říci, že 20. léta 20. století byla pro neruské populace celkem dobrá a každopádně lepší než za carského Ruska.

3.3 Národnostní politika SSSR během 30. let 20. století

Jedním z důvodů proč byla 20. léta 20. století spíše příznivá pro neruské populace bylo i to, že bolševici stále neměli kontrolu nad

24 Švankmajer, 1996: 353

25 Hromková, 2010: 819-820

26 Zajaczkowski, 2011: 173

celým svým územím. V mnoha regionech se stále ještě udržoval ozbrojený odpor a jinde byla velmi činná partyzánská hnutí. Především se jednalo o oblast Severního Kavkazu, Střední Asie ale i území Běloruska. Stejně tak bolševici špatně udržovali kontrolu i nad sibiřskou částí svého území²⁷. Proto se bolševici rozhodli neruské obyvatelstvo příliš nedráždit, aby nedošlo k dalšímu odporu či vzniku partyzánského hnutí u neruských populací, které se zatím nebouřily. Bolševici se tedy, až na několik vyjímek, snažili prosazovat spíše smířlivější postoje.

Velká změna nastala na konci 20. let, tedy přesněji v roce 1929, kdy bylo rozhodnuto o uspíšení kolektivizace schválené už v roce 1927 na sjezdu komunistické strany. V roce 1929 se rozhodlo, že se kroky kolektivizace uspíší a použije se za tímto účelem všech prostředků²⁸.

Toto nařízení bylo klíčové k rozpoutání teroru jak na ruských tak i neruských obyvatelích Sovětského svazu, kdy pod bolševickým heslem "likvidace kulaka jako třídy" bylo uvězněno, deportováno či popraveno na tisíce lidí.

Poprvé bylo toto heslo uplatňováno na neruské populaci v Kazachstánu, kde kromě likvidace "kulaků" začaly i násilné reformy ve způsobu života, kdy byli kazaští pastevcí násilně usazováni do vesnic, které byli oplocené, tedy prakticky se jednalo o trestanecké tábory. Lidé, kteří se do té doby živilí pouze pastevectvím, byli najednou donuceni pěstovat zemědělské plodiny. Takováto reforma si vyžádala podle různých autorů, úmrtí okolo 1.3 až 1.7 milionu lidí²⁹.

Ve Střední Asii opět propukly nepokoje a ozbrojené střety s

27 Kokaisl, 2007: 71

28 Zajaczkowski, 2011: 179

29 Kokaisl, 2007: 79-80

armádou, především na území Tadžikistánu a Kirgistánu, kde se navíc opět obnovilo partyzánské hnutí basmačů. Stejná situace byla na Kavkaze, v Bělorusku a Ukrajině. Zde se vzedmuly vlny odporu a obnovila se partyzánská hnutí, proti nimž poslali bolševici armádu a příslušníky GPU. Ukrajina a Bělorusko navíc byli zatíženi obrovskou rekvizicí obilí, která vyvolala hladomor. Podle profesora Kulčyckyje zemřelo jen na Ukrajině hladem na 3.5 milionu lidí³⁰.

S terorem kolektivizace šly ruku v ruce politické a sociální represe na ruském i neruském obyvatelstvu, které vyvrcholily v letech 1937 a 1938. V tomto období docházelo k deportacím relativně menšího počtu obyvatelstva z různých etnik, které měli být často potrestáni za nepokoje během 30.let.

Zároveň během 30. let 20. století cítili bolševici i silné ohrožení ze strany nacistického Německa ze západu a strach z japonské intervence z východu. Proto už ve druhé polovině 30. let 20. století došlo k masivnímu přesunu neruských populací u kterých cítili bolševici ohrožení, že budou sloužit jako spojenci sousedních, pro Sovětský svaz nepřátelských zemí. Jednalo se především o přesun Korejců z příhraničních oblastí Dálného východu a tak v roce 1937 bolševici přesunuli na 172 000 Korejců³¹.

Podobná situace byla i na západě země kde po paktu Molotov-Ribbentrop v roce 1939 začala masivní deportace Poláků, která trvala až do roku 1941 a bylo zde přesunuto na 1.5 milionu lidí³².

3.4 Národnostní politika SSSR během 40. let 20. století

Začátek 40. let 20. století byl ve znamení teroru a dalších, tentokrát ještě masivnějších deportací, především na západě Sovětského svazu.

30 Ziegler, 2008: 16

31 Bahenský, 2010b: 50-51

32 Butler, 2010: 81

Poté, co Sovětský svaz obsadil Pobaltské státy, došlo k masivnímu přesunu Poláků, Litevců, Estonců a Lotyšů, z nově obsazeného území.

Když napadlo nacistické Německo na válku absolutně nepřipravený Sovětský svaz, Stalinův strach z toho, že se většina neruské populace přidá k nacistickému Německu se zvýšil na maximum. Lze říct, že Stalin měl pravdu. Většina neruských a často i ruských populací vítala německou armádu jako osvoboditele a později obyvatelé zakládali dobrovolné vojenské oddíly, které se k Němcům přidávaly.

Ještě než ustoupila Rudá armáda z Povolží, stihla Stalinova nenávidt Povolžské Němce, kteří byli na základě "Dekretu o vyhnanství" v roce 1941 masivně deportováni na Sibiř. Celkový počet deportovaných Povolžských Němců se pohyboval okolo 366 000 lidí³³.

Po porážce Německa u Stalingradu, kdy začalo nacistické Německo ustupovat před Rudou armádou, získával Sovětský svaz postupně svá území zpět a tedy i území neruských populací, které se připojily k Německu.

Prvními oběťmi pomsty sovětů se stali Kalmykové, budhističtí pastevci, kteří často vstupovali do Kozáckých jednotek SS. Nicméně většina Kalmyků, kteří vstoupili do SS, stihla prchnout společně s wermachtem. Proto se cílem bolševiků stalo civilní obyvatelstvo Kalmyků, které bylo obviněno z toho, že dodávalo dobytek wermachtu. Na základě toho bylo deportováno na 93 000 Kalmyků na Sibiř³⁴.

Později v roce 1945 k nim ještě přibyli Kalmykové zajatí v

33 Appelbaum, 2004: 373

34 Butler, 2010: 83

Německu a dokonce byli vysídleni i Kalmykové, kteří za války bojovali v Rudé armádě.

V roce 1944 - 45 došlo stejným způsobem i k přesunu Krymských Tatarů, Čečenců, Ingušů, Řeků, Turků, Bulharů a Íránců.

4. Příklad etnické čistky na Sibiři - Čistka Burjatů

V další části své bakalářské práce bych se rád blíže zabýval tématem národnostní politiky praktikované vůči burjatskému obyvatelstvu na jihovýchodě Sovětského svazu v období 1. poloviny 20. století.

Na příkladech Burjatů bych chtěl blíže popsat jakým způsobem docházelo v Sovětském svazu k etnicko - náboženským a zároveň ideologickým čistkám. U Burjatů stejně jako u dalších etnik v Sovětském svazu docházelo k politice, která se nedá přesně zařadit mezi etnické čistky, ale zároveň se z nich ani nedá zcela vyloučit. Stejně jako u Tatarů na Krymu docházelo i u Burjatů k popravám a deportacím, i když v daleko menším rozsahu, než to bylo v případě Krymských Tatarů.

V této kapitole bych chtěl přiblížit Burjaty obecně, jejich etnogenezi, historii a především národnostní politiku Sovětského svazu na národnostních menšinách v období velké čistky.

4.1 Původ Burjatů, jazyk a náboženství

Burjatů, někdy známých také jako Burguti či severní Mongolové, čítá dnes kolem milionu obyvatel. Obývají území dnešní Ruské federace a největší zastoupení mají v Burjatské autonomní republice. Další pak žijí v Irkutské oblasti, která sousedí s Burjatskou autonomní republikou a také v Zabajkalském kraji. Menší počet Burjatů v Rusku obývá i velká města jako Moskvu či Petrohrad a také Jakutskou a Magadanskou oblast. Kromě Ruska

žije také poměrně velké procento burjatské populace v Mongolsku a Číně³⁵.

O původu Burjatů panuje několik teorií:

První teorie tvrdí, že burjatské etnikum vzniklo smíšením několika kultur v průběhu 13. a 14. století na dnešním burjatském území³⁶.

Druhá teorie zastává názor, že předci dnešních Burjatů se na jejich dnešní území dostali poměrně nedávno a to v 17. a 18. století a zde se smísili s původním obyvatelstvem, které tady žilo. Tuto teorii podporuje i stará burjatská legenda o princezně Balžan-Chatan a jedenácti choridských rodech³⁷.

Třetí teorie naopak tvrdí, že Burjaté žijí na svém území podstatně delší dobu než tvrdí předchozí dvě teorie. Z toho vyplývá určitá lokální jazyková variabilita a určité lokální odlišnosti, co se týká původních předbudhistických kultů³⁸.

Nicméně je pravdou, že mezi Burjaty docházelo k rozsáhlému míšení s jinými etniky jako jsou Mongolové, Tunguzové, Sámové a Turkitští obyvatelé Sibiře³⁹.

Takové míšení je velmi dobře vidět nejen na fyziognomii Burjatů, ale i na jejich kultuře. To tedy přikládá větší váhu předchozím teoriím tedy tomu, že při vzniku burjatského etnika docházelo ke kulturnímu i etnickému míšení.

Jazykem Burjatů je burjatština, která se řadí mezi mongolské jazyky, do altajské jazykové rodiny a která má na území Burjatů velký počet lokálních dialektů a nářečí.

35 Boo Murgel

36 Encyklopedia Britannica

37 Štreit, 2000: 116-117

38 Štreit, 2000: 117

39 Minhan, 2014: 41

Náboženství Burjatů je dnes víceméně geograficky rozděleno podle Bajkalského jezera. Na východ od Bajkalského jezera vyznává většina Burjatů buddhismus, který se mezi Burjaty začal šířit už během 17. a 18. století z Tibetu. Na západ od Bajkalského jezera vyznává většina Burjatů pravoslavné křesťanství, které se mezi Burjaty začalo pozvolna šířit v 19. století⁴⁰.

4.2 Historie Burjatů před vznikem SSSR

Burjaté žili původně kočovným způsobem života s velkými stády dobytka, chovali především koně, ovce, kozy a velbloudy. Podnikali nájezdy na okolní kmeny, které jim platili tribut a jelikož disponovali puškami, kovy a vazaly z ostatních kmenů, byli pro Rusy velmi obávaným národem. V pozdějších tzv. Burjatských válkách jsou Burjaté popisováni jako vojensky lépe vybaveni než jejich ruští dobyvatelé.

Již od samého počátku, kdy přišli první průzkumníci Ruské říše na území dnešních Burjatů tedy v 17. století, se Ruská říše pokoušela podmanit Burjaty i jejich území, stejně jako se o to pokoušela u všech původních obyvatel Sibíře. Nicméně jak se později ukázalo, podmanit si Burjaty nebyl vůbec snadný úkol a snaha Ruského impéria později vyústila ve více než 30 let trvající konflikt, který byl později nazýván jako Burjatské války.

Burjatské války začaly v roce 1631, kdy první kozáci postavili u řeky Ankara na burjatském území pevnost Bratsk. Za tři roky ji však burjatští bojovníci dobyli, vypálili a vyvraždili místní vojenskou posádku i civilní obyvatelstvo. Nově vybudovanou pevnost Bratsk Burjaté pak znovu obléhali s přestávkami celých dvacet let od roku 1638 do roku 1658, tentokrát ovšem bez úspěchu. V roce 1641 byla založena pevnost Vercholensk, jako první ruská

40 Minhan, 2014: 41

pevnost na řece Lena, která byla opět bez úspěchu obléhána pět let. Poté, co si Rusové Burjaty částečně podmanili, začalo v roce 1695 až 1696 povstání Burjatů proti ruské nadvládě, které trvalo až do 30. let 18. století⁴¹.

Nakonec po těchto událostech se Ruská říše rozhodla zachovat vůči Burjatům smířlivý postoj a nabídla kompromis. Za to, že se tajšové⁴² vzdali a podřídili Ruské říši, dostali darem tituly a pozemky, čímž se dostali na úroveň ruské šlechty. V roce 1762 svolilo Rusko k tomu, že se vytvoří domobranné oddíly Burjatských kozáků, kteří budou chránit hranici mezi Burjatskem a Mongolskem. Mongolsko bylo v té době ovládané Čínou⁴³.

Tedy po prvotních povstáních a Burjatských válkách přineslo podmanění Ruské říše Burjatům trvalejší mír a dokonce i poměrnou prosperitu v porovnání s ostatními populacemi Sibiře. Počet Burjatů narůstal a nedocházelo k masovým vraždám a teroru jako to bylo například v případě sousedních Tuvinců a dalších etnik. Zároveň tato politika, nikoli nezáměrně, přinesla sebou i velkou míru poevropšťování nebo lépe řečeno rusifikaci Burjatů.

Rusifikace se z velké míry týkala Burjatů žijících na západě od Bajkalského jezera, kde se z původně kočovné populace chovatelů velbloudů, koní a koz stávali usedlí zemědělci, kteří pěstovali hlavně pšenici a brambory. Místo v plstěných přenosných jurtách začali tito Burjaté žít v dřevěných osmibokých srubech a většina z nich začala pomalu přijímat pravoslavné křesťanství⁴⁴.

Velmi zajímavé a zároveň vtipné jsou z tohoto období zvyky bohatých tajšů, kteří se na západě snažili velmi horlivě

41 Reid, 2004: 77

42 Burjatští náčelníci

43 Li, 2014: 91

44 Reid, 2004: 78

napodobovat evropský nebo lépe řečeno ruský způsob života, a proto si stavěli honosné domy, které zařizovali po vzoru Rusů nábytkem a koberci na stěnu. Snažili se tak udělat dojem na své soukmenovce i na Rusy, žijící v Burjatsku. I přestože měli honosné domy, žili stále v jurtách, které si stavěli na dvoře kousek od domu.

Koncem 19. století se už v Rusku objevoval velký počet tzv. asimilovaných Burjatů, kteří se zcela přizpůsobili ruskému způsobu života, zároveň však mezi Burjaty vznikají i nacionální hnutí. Tento stav přetrvával až do začátku 20. století, kdy vše změnila ruská občanská válka.

4.3 Občanská válka a vznik SSSR

V roce 1918 vypukla ruská občanská válka, která poznamenala i území Burjatů, kterým zmítal chaos. O nadvládu nad Burjatskem se postupně snažilo hned několik prozatimních vlád i armád složených z nejrůznějších etnik a národností.

Burjatska se na krátkou dobu zmocnily i československé legie, které obsadily hlavní město Ulan-Ude, prohnala se tudy armáda Romana von Ungern-Strenberga, jednoho z nejbrutálnějších vojevůdců ruské občanské války. Transibiřskou magistrálu a část Burjatska krátce ovládl i Grigorij Semjanov, poloviční Burjat, kterému k tomu dopomohla japonská armáda a silně jej podporovali i burjatští tajšové a Burjatský národní výbor. Tento výbor vznikl v Burjatsku ještě před listopadovými volbami a jeho cílem bylo vytvoření regionálního parlamentu a také vzdělávání v burjatském jazyce. Navíc strana Burjatského výboru porazila v listopadových volbách bolševickou stranu, což byla pro bolševiky smutná zpráva⁴⁵.

Po bojích občanské války Burjatsko v roce 1921 definitivně

45 Reid, 2004: 94

ovládla bolševická vláda. Aby na svou stranu získali bolševici burjatské obyvatelstvo, hlásali dokonce zajímavou teorií a sice, že buddhismus hlásá prakticky stejné hodnoty jako komunismus a je vlastně náboženstvím, které neuznává žádného Boha. Některé teorie šli dokonce ještě dál a tvrdily, že Lenin je poslední reinkarnací Buddhy. Tyto teorie nejenže byly nejspíše těžko uvěřitelné i v té době, ale hlavně neměly ten správný účinek. Burjaté, až na několik vyjímek, se bolševické vlády báli a dokonce ji i nenáviděli⁴⁶.

Sotva pár let po ruské občanské válce začaly první kroky bolševické vlády proti Burjatům. Do té doby se bolševici snažili spíše udržet u moci, což bylo jejich hlavním cílem, ale po částečném ukotvení své moci se začali více zaměřovat na neruské populace, a to zvláště takové, které se vymykaly teoriím marxismu, protože neměly žádnou buržoasii ani proletariát. Společnost Burjatů se se svým způsobem života vůbec nemohla srovnávat s učením marxismu, který byl zaměřen spíše na evropský způsob života.

Přesto však bolševická strana postupovala proti Burjatům podle marxistického učení. V tajších - burjatští náčelníci, viděli bolševici burjatskou buržoasii, protože vlastnili velká stáda dobytka a měli mezi svými soukmenovci značný respekt, vliv a autoritu. Stejně nepříznivě hleděli bolševici i na burjatské duchovenstvo, lámy.

Celkové tažení bolševiků v čele se Stalinem proti Burjatům začalo nicméně až na začátku 30. let 20. století. Stalo se to až poté, co si bolševická strana silněji upevnila svou pozici na území Ruska. Bolševici začali prosazovat násilnou kolektivizaci, kdy byl zabírán majetek všem soukromým vlastníkům. To se týkalo i Burjatů, kteří byli nuceni vstupovat do kolchozů⁴⁷.

46 Reid, 2004: 94

47 Čakars, 2008: 57

Kolektivizace však přinesla pouze další nepokoje a povstání. Povstalci unášeli sovětské policisty, vojáky, předsedy kolchozů či jen obyčejné horlivé komunisty. Nad unesenými vytvořili lidový soud, kdy byli obvinění ve většině případech popraveni. Povstání trvala až do roku 1934 a vyžádala si tisíce lidských životů jak mezi povstalci, tak vojáky Rudé armády a příslušníky GPU. V Burjatsku skončil ozbrojený odpor masakrem 200 burjatských povstalců, kteří se i s rodinami pokoušeli uprchnout do Mongolska. Byli však přepadeni příslušníky GPU a po krátkém boji byli všichni až na tři osoby postříleni⁴⁸.

Ani potom se Burjaté nevzdávali a rozhodli se proti kolektivizaci bojovat dál, tentokrát jiným způsobem než ozbrojeným konfliktem. Burjaté začali masivně vraždit dobytek, který jim ještě zbyl a nebo který patřil kolchozům. To však způsobilo výrazné ekonomické oslabení Burjatska a protože sovětská vláda odmítla jakýmkoli způsobem pomoci nepokojnému obyvatelstvu, vypukl v Burjatsku hladomor⁴⁹. Brzy však mělo zbídačené Burjaty čekat ještě horší období, neboť sovětská vláda se rozhodla realizovat ještě tvrdší kroky proti nim.

4.4 Deportace a popravy

I když tažení proti Burjatům začala až v roce 1929, již v roce 1923 dospěla strana na svém sjezdu k rozhodnutí, že buddhismus nemá v socialistické společnosti místo a od roku 1926 zahájila tažení proti náboženství Burjatů - především proti buddhismu. Útoky se ze začátku zaměřily proti lámům, burjatským duchovním vůdcům, kteří byli již od roku 1926 silně perzekuováni. Bylo jim zakázáno se svobodně pohybovat po území Sovětského svazu a museli vykonávat pouze těžkou manuální práci. Slavné teorie o

48 Reid, 2004: 96

49 Forsyth, 1994: 334

splynutí buddhismu a komunismu, které byly prosazovány hned po vítězství bolševiků v občanské válce vzaly brzy za své, na buddhismus se koukalo jako na zpátečnické náboženství a lámové byli prohlašováni za zloděje⁵⁰.

Když začala ve 30. letech v Burjatsku násilná kolektivizace a teror burjatského obyvatelstva, začaly také první deportace burjatských duchovních vůdců. Lámové byli již od roku 1929 vězněni nebo přímo zastřeleni. Pokud se někdo z místních pokoušel lámům pomoci, ubytovat je u sebe či jim jen prodat jídlo, byl okamžitě uvězněn. V první vlně, která probíhala do roku 1934, tedy během burjatského povstání, bylo deportováno nebo zastřeleno 1162 lámů. Druhá vlna přišla o tři roky později a byla daleko masívnější. Tehdy bylo na 600 lámů popraveno a 1000 bylo deportováno. O další rok později bylo deportováno 1864 lámů. Mnoho lámu také zemřelo v průběhu burjatských povstání nebo bylo deportováno s ostatními Burjaty⁵¹.

Data deportovaných lámů jsou však dodnes velmi nepřehledná. Burjatská badatelka A. A. Danzanova dokonce uvádí, že celkový počet lámů poklesl od roku 1916 do roku 1935 z 11 663 lámů na 1271 a v roce 1937 už to bylo pouhých 187 lámů. To tedy ukazuje, že celkový počet deportovaných či popravených lámů byl daleko větší⁵².

Kromě likvidace duchovních vůdců byly ničeny i slavné burjatské kláštery. Na jejich destrukci se podíleli nejen vojáci Rudé armády, příslušníci milice, ale dokonce i Burjati samotní, kteří k tomu byli Rudou armádou přinuceni. Sověti dokonce nahnali malé děti ze škol, aby se podílely na ničení jejich vlastních kulturních památek.

50 Reid, 2004: 96

51 Čakars, 2008: 61

52 Štreit, 2000: 126

Některé kláštery byli zničeny dokonce i střelbou z děl. Celková statistika ukazuje, že z celkového počtu 44 klášterů, které fungovaly v roce 1917, jich v roce 1937 zbylo pouze 9 v chátrajícím stavu⁵³.

Co se týká celkového počtu burjatského obyvatelstva, pak v dobách nejvyššího teroru, tedy od roku 1926 do roku 1939, poklesl počet Burjatů ze 237 500 na 224 700, což bylo způsobeno především hladomorem, který zde panoval, popravami a deportacemi⁵⁴.

53 Štreit, 2000: 126

54 Reid, 2004: 96

5. Příklady etnické čistky ve východní Evropě na území SSSR- Čistka na Krymských Tatarech

V této části své bakalářské práce bych se rád zabýval příklady etnické čistky na tatarském obyvatelstvu, žijícího na Krymu.

Nejprve bych stručně shrnul etnogenezi Tatarů na Krymu, jejich historii a dále pak přešel k samotnému aktu etnické čistky, který se uskutečnil v roce 1944.

5.1 *Původ Krymských Tatarů, jazyk a náboženství*

Ještě před 1. světovou válkou a bolševickou revolucí panovaly neurčité představy o existenci několika etnoregionálních skupin Tatarů. Jednalo se o Povolžské Tatary, Sibiřské Tatary, Astrachánské Tatary, Budžagské Tatary, Litevské Tatary a také Krymské Tatary. Krymští Tataři, kteří se dělili ještě na tři další etnika vždy sami sebe považovali za odlišné, s vlastním jazykem a vlastní kulturou, to samé platilo o Sibiřských Tatarech⁵⁵.

Krymští Tataři jsou turkického původu, hovoří krymskou tatarštinou a i když sami sebe oddělují od ostatních Tatarů, mají s nimi společný původ. V etnogenezi Krymských Tatarů však hrály velkou roli i jiná etnika, především Skýthové, Krymští Gótové, Pečeněhové, Mongolové a Hunové⁵⁶.

V oblasti Krymu se tatarské obyvatelstvo dělilo před rokem 1944 do tří etnických skupin:

- Stepní Tataři
- Horští Tataři

55 Faskutdinova, 2012: 9

56 Uehling, 2002

– Pobřežní Tataři

Stepních Tatarů neboli Nogajů bylo na Krymu z celkového tatarského obyvatelstva okolo 20%. Hovořili dialektem, který patří do kypčacké skupiny turkických jazyků. V etnogenezi Nogajů jsou důležití především Nogajci, podle kterých dostali Stepní Tataři jméno a také Západní a Východní Kipčáci. Rasově Nogajové působí europoidně s mongolidními prvky⁵⁷.

Horští Tataři – Tatové, kterých byl na Krymu největší počet, a to okolo 50%, žili na jih od severních Stepních Tatarů. Dialekt Horských Tatarů má kypčacké i oguzské prvky a stal se základem moderního literárního jazyka Tatarů. V etnogenezi Horských Tatarů se prolínají téměř všechny etnika žijící na Krymu, tedy Skýthové, Avaři, Gotové, Bulhaři, Chazaři, Západní Kipčáci a další. Rasově byli Tatové s europoidními rysy⁵⁸.

Pobřežních Tatarů – Jalybojloe, bylo na Krymu asi 30%. Žili na jižním pobřeží Krymu, tedy na jih od obou ostatních etnik. Nařečí Jalybojleů patří k oguzské skupině turkických dialektů a je velmi podobné turečtině. Jejich slovní zásoba obsahuje i několik italských a řeckých výpůjček. Řekové, Italové (Janované), Čerkésové a Turci se silně podepsali na etnogenezi Pobřežních Tatarů. Rasově jsou Pobřežní Tataři podobní jihoevropské rase, tedy je zde silná podoba s Turky, Italy a Řeky⁵⁹.

Tyto tři etnické skupiny Tatarů se před deportací v roce 1944 téměř nemísili. Po deportaci, která zničila tradiční osídlení i zvyky Tatarů na Krymu, docházelo ve vyhnanství k mísení a v dnešní době jsou rozdíly mezi jednotlivými etnickými skupinami jen nepatrné a silně se prolínají.

57 Hospodářská a kulturní studia, 2014

58 Hospodářská a kulturní studia, 2014

59 Hospodářská a kulturní studia, 2014

5.2 Historie Krymských Tatarů před vznikem SSSR

Tataři obývající Krym původně patřili k slavné říši Zlatá horda a pocházeli z Mongolských chanátů.

Když se v polovině 15.století začala Zlatá horda pomalu rozpadat, odtrhl se nejdříve Kazaňský chanát a později v roce 1438 Krymský chanát, který byl v dané době ve všech ohledech moderním státním uskupením. Smísili se zde obyvatelé přicházející z východu, tedy nejčastěji z Mongolska, s europoidními obyvateli Krymu. V důsledku této asimilace byli Krymští Tataři podstatně variabilněji smíšení a i kulturně odlišnější od Kazaňských, Astrachaňských, Sibiřských a dalších Tatarských skupin.

V roce 1475 se již stal Krymský chanát závislým na Osmanské říši. V tomto protektorátu fungovalo tradiční islámské právo v kombinaci s právním systémem Osmanské říše a tradičním tatarským právem, stejně tak zde fungovala i specifická dělba moci. Krymský chanát také s podporou Osmanské říše napadal Ruskou říši a spoustu lidí přivedl do otroctví. V roce 1571 vojska Krymského chanátu dokonce vyplenila Moskvu.

Naopak první výpady Ruské říše proti Krymskému chanátu začaly až v 18.století za vlády Petra Velikého, kdy Ruská říše začala mít jasně navrch proti stále slábnoucímu vlivu Osmanské říše a za vlády Kateřiny Veliké připadl Krym pod nadvládu Ruské říše. Krym byl pro Rusko důležitý jak z ekonomického, tak i z vojenského hlediska⁶⁰.

Postupně se na Krym začalo stěhovat i netatarské obyvatelstvo, především Židé, Bulhaři, Arméni a Řekové, kterými byla zaplňována města na pobřeží, zatímco Tataři primárně žili na

60 Uehling, 2002

severu poloostrova.

Na jihu a ve městech si začali stavět sídla a paláce ruští šlechtici a jezdili se sem rekreovat i významné ruské osobnosti jako například Anton Pavlovič Čechov.

Důležitým mezníkem rusko - tatarských vztahů se stala krymská válka (1853-1856). I když Tataři bojovali na straně ruské armády, sympatizovali spíše s Osmanskou říší, a proto byli nařčeni z pomoci Francouzům a Angličanům. Na základě tohoto nařčení přišel car Alexander II. s nápadem tzv. dobrovolné emigrace Tatarů z Krymu. Na základě této dobrovolnosti odešlo na 100 000 tatarských obyvatel z Krymu do Osmanské říše nebo se rozprchli po celé černomořské oblasti, kde migrovali od vesnice k vesnici ve strachu před carským vojskem⁶¹.

V 19.století se mezi tatarskou inteligencí také začíná prvně objevovat nacionální a obrozenecké myšlení, jehož hlavní ikonou byl především Ismail Gasprinski, který založil časopis Terjuman⁶².

5.3 Občanská válka, vznik SSSR a 2. světová válka

Začátkem 20. století začaly být nacionální myšlenky Tatarů ještě silnější a vše vyvrcholilo v průběhu 1. světové války v prosinci 1917, kdy pod vedením Nomana Celebnicha vznikl samostatný stát. Tento samostatný stát trval jen velice krátce, neboť již v lednu 1918 převzali vládu nad Krymem bolševici v čele s Leninem⁶³.

Po stále zvyšujícím se nesouhlasu Tatarů na Krymu s nově vzniklým systémem a snahou získat zpět svobodu, kterou užívali pouhý měsíc, rozhodl se Lenin po skončení občanské války na základě vydaného "Dekretu o právu národů na sebeurčení" udělit Krymu autonomii. 18.října 1921 byla vytvořena Krymská autonomní

61 Naimark, 2006: 94

62 Uehling, 2002

63 Uehling, 2002

sovětská socialistická republika⁶⁴. Tento vstřícný krok byl však jen dočasný a měl spíše uklidnit poměry po občanské válce. Po nástupu Stalina k moci začali Tataři stejně jako jiné národy Sovětského svazu trpět jeho terorem. Začala násilná kolektivizace, zašlapávání kulturních tradic, zavedení písma na azbuku a samozřejmě se i Tatarů dotkla éra velkých čistek, kdy spousta lidí zcela nesmyslně zemřela pod puškami sovětských katů.

Alan Fisher ve své knize Krymští Tataři odhaduje, že v období občanské války, kolektivizace a následující velké čistky bylo zavražděno, uvězněno nebo nuceno emigrovat na 150 000 Krymských Tatarů, což bylo tehdy téměř 25% celkové populace Krymských Tatarů⁶⁵.

Není tedy divu, že 28. října 1941 vítali obyvatelé projíždějící jednotky wermachtu na Krymu (ale i na Ukrajině, Bělorusku a Pobaltí) jako osvobozenou armádu.

V roce 1942 byl pod vedením německých nacistů vyhlášen loutkový stát Krymský chanát. Poté, co Krym osvobodila Rudá armáda, byli Krymští Tataři obviněni z kolaborace s nacistickým Německem a masově deportováni na Sibiř, do Uzbekistánu, Kazachstánu a Tadžikistánu⁶⁶. Vysídlení Tatarů z Krymu Stalin odůvodnil kolaborací s nacistickým Německem, které od října 1941 do dubna 1944 okupovalo Krym.

Původním plánem Hitlera však bylo Tatary z Krymu vysídlit a přemístit sem německé osadníky a Krym přejmenovat na Gotland⁶⁷. Nacisté chtěli tedy provést etnickou čistku Krymu a umístit sem své "lepší obyvatelstvo". Nakonec se však Hitler realizace tohoto plánu

64 Uehling, 2002

65 Fisher, 1978: 138-139

66 Williams, 2001: 391

67 Davies, 1996: 106

vzdal, především kvůli nepříznivým výsledkům na východní frontě. Později Krymští Tataři pod nacistickým vedením založili Krymské tatarské legie SS, které pomáhaly nacistům v boji s partyzány a dále byli u Krymských Tatarů zaznamenány velké případy kolaborace.

Již v roce 1943 partyzánští velitelé A.N. Mokrousov a A.V. Martynov nařkli Krymské Tatary z kolaborace s nacisty. Proti těmto tvrzením se však odvolal Vladimir Bulatov - předseda Tatarského obkomu, který naopak tvrdil, že spousta Tatarů se účastní odboje a obvinil Martynova a Mokrousova, že naopak odmítají do svých řad přijímat Tatary a místním tatarským obyvatelům rekvírují potraviny a ohrožují je na životech⁶⁸.

Na kolaboraci Tatarů začali však upozorňovat i Rusové žijící na Krymu a zprávy o kolaboraci Tatarů s nepřítelem se dostaly až ke Stalinovi. Ačkoli je pravda, že Krymští Tataři kolaborovali s nacisty, je pravděpodobné, že stejnou měrou kolaborovali i ruští a ukrajinští obyvatelé na Krymu. Nicméně Stalinovi tato záminka posloužila ke konečné likvidaci Tatarů z Krymu.

5.4 Deportace Krymských Tatarů

V noci z 17. na 18. května 1944 obklíčili příslušníci NKVD a Rudé armády tatarské vesnice a tatarské domy ve městech. Zadrženým Tatarům nařídili se shromáždit k transportu na východ. Obyvatelé ze smíšených manželství, která zde byla mezi Rusy a Tatary, dostali možnost si vybrat zda pojedou se svými příbuznými nebo zůstanou. Podle vrchního velitele NKVD Lavrentije Beriji byl celkový odpor tatarského obyvatelstva minimální a rudoarmějci ani příslušníci NKVD se nemuseli schylovat k extrémním

68 Naimark, 2006: 95-96

prostředkům⁶⁹.

Tento minimální odpor byl pravděpodobně zapříčiněn také tím, že většina mužů byla stále v armádě a proto probíhala deportace většinou jen žen a dětí.

Tatarští muži, kteří bojovali v řadách Rudé armády samozřejmě o ničem nevěděli. Teprve po pádu Berlína byli demobilizováni a posláni na nucené práce na Sibiř a na Ural⁷⁰

Rupert Butler ve své knize *Nástroje stalinistického teroru* cituje ženu, která zažila praktiky celé deportace:

"Ve tři hodiny ráno (18.května 1944) zabušili na dveře dva vojáci. Já jsem byla nejstarší dcera a měla jsem čtyři mladší sestry. Vojáci nám řekli: "Máte 15 minut, pak vás odvezeme". Otec nám vyprávěl o Němcích. Jak obcházeli a sbírali Židy a potom je postříleli. Byl přesvědčen, že s námi všemi to dopadne stejně. Proto nám říkal, ať se o nic nestaráme a nic si nebereme, že nás stejně všechny zastřelí. Takže jsme zůstali jenom s tím, co jsme měli na sobě. Té noci naložili všechny lidi z naší vesnice na nákladáky a odvezli nás na vlak. Když jsme dorazili do Uzbekistánu, bylo tam 43° C, nepředstavitelné vedro. Přežila jsem jenom já. Otec, matka i sestry v tom pekle zahynuli⁷¹."

Domy Krymských Tatarů byli zničeny nebo obsazeny ruskými či ukrajinskými rodinami, na jejich pozemcích postaveny vily a sanatoria pro sovětské funkcionáře. Celkový počet vystěhovaných byl okolo 190 000 lidí⁷².

Tataři byli přepravováni ve dvou patrových dobytčích vozech do

69 Naimark, 2006: 96

70 Williams, 2001: 391

71 Butler, 2010: 85

72 Uehling, 2002

Střední Asie především do Uzbekistánu, Kazachstánu a Tadžikistánu. Cesta probíhala v extrémních podmínkách, bez dostatku potravin, vody, hygienických zařízení. Spousta lidí zemřela žízni, z toho velká část dětí. Dveře v těchto vlacích byli zavřené a lidem se nedostávalo vzduchu.

Sami Tataři později těmto vlakům říkali krematoria na kolech. Podle Ajši Sejmuratové, která celou deportaci přežila a později o těchto otřesných zážitcích napsala knihu, byli Tataři převáženi týdny bez jídla a lékařského ošetření. Lidé neměli ani dost vzduchu, protože okna byla uzavřená a dveře zamčené⁷³.

Teprve v kazašských pustinách nechali rudoarmějci dveře otevřít a vyházet mrtvé z vlaku. Mrtví se nesměli ani pohřbít, což bylo pro Tatary nesnesitelné. Byla to obrovská neúcta k mrtvým a k jejich islámské víře. Mnoho Tatarů během převozu do Uzbekistánu zemřelo a spousta jich cestou kvůli nelidským podmínkám trpělo následky celý život.

Rupert Butler cituje ve své knize "Nástroje stalinistického teroru" přeživší, kteří si tímto peklem, zvaným deportace prošli:

"Byla to strašlivá cesta v dobytčácích přečpaných lidmi jako pojízdné plynové komory. Cesta trvala tři až čtyři týdny a vedla rozpálenou stepí letního Kazachstánu. Nevynechali ani krymské rudé partyzány, bojovníky bolševického podzemí, ba ani sovětské a stranické funkcionáře, ani invalidy a starce. Zbyli muži, kteří bojovali na frontě, ale ti se dočkali deportace s koncem války. Jejich ženy a děti mezitím nahnali do dobytčáků, kde tvořily převážnou většinu osazenstva. Smrt kosila starce, děti a nemocné. Zabíjela žízeň, nedostatek vzduchu a hnilobný puch..."

73 Naimark, 2006: 96

Během dlouhé cesty se mrtvá těla rozkládala v přeplněných vagoncích a na krátkých zastávkách, kde se rozdávaly přiděly vody a jídla nesměli lidi ani pohřbít své příbuzné a museli je nechat ležet u trati⁷⁴.

20.května 1944 podal Bogdan Zaharovic Kobulov Berijovi zprávu o konečném vysídlení Tatarů z Krymu. Celkový počet vysídlelců měl být 191 044 lidí. Nicméně Kobulov zjistil, že určitá skupina Tatarů ve vesnicích kolem Arabatské zátoky na jihozápadním okraji Azovského moře dál na Krymu zůstává.. Kobulov na ně zkrátka zapomněl a pokud by se o jeho omylu dozvěděl Berija, byla by to pro Kobulova katastrofa. Aby Kobulov zachránil své postavení, rozhodl se pro odporný krok. Nechal zbylé tatarské obyvatelstvo, většinou opět ženy a děti, nahnat na loď, vyvézt je na moře a tam je nechal vyházet do moře. Kdo se snažil dostat zpět na loď, byl zastřelen⁷⁵.

Tataři, kteří měli to "štěstí" a nebylo na ně zapomenuto a pokud přežili nelidské podmínky transportu se dostali do jedné z vybraných zemí Střední Asie.

Největší počet Tatarů směřoval do Uzbekistánu do oblastí, hlavního města Tashkentu kam bylo přesídleno na 56 632 lidí, do oblasti Samarkandu 31 540 lidí, do oblasti Andijanu 19 630 lidí, do Fergany 16 039 lidí, Namanganu 13 804, do Kasgha Darya 10 171, a do Bulkary 3 983 osob. Daleko menší počet Tatarů byl poté deportován do Kazachstánu 2 426 osob a Tádžikistánu 2 472 osob⁷⁶.

Ve všech třech zemích však Tataři nesmírně strádali, po deportaci byli vyhládlí a vyčerpaní. Místní podmínky nebyli o moc

74 Butler, 2010: 85

75 Butler, 2010: 86-87

76 Williams, 2001: 391

lepší než podmínky v celém transportu.

V Uzbekistánu, kam měli Tataři přijet, proti nim probíhala propaganda - nařízená samotným Stalinem. Ze začátku žili v táborech, kde dostávala jedna rodina pouze 200 gramů přidělu chleba. To si samozřejmě vyžádalo oběti u těch nejmenších a nejslabších⁷⁷.

Ačkoli byla mezi vysídlenými Tatary spousta vzdělaných lidí, díky sovětské propagandě se jim nedostávalo práce nebo jen práce velmi podřadné a fyzicky náročné.

Teprve po několika letech se pro Tatary v Uzbekistánu situace zlepšila, Uzbekové poznali, že Tataři jsou většinou dobří a pracovití lidé a celá propaganda proti nim byla nesmysl. Tataři dostávali lepší pracovní místa, jejich životní podmínky se zlepšily stejně jako sociální zařazení ve společnosti. Bylo to samozřejmě zapříčiněno i Stalinovou smrtí a poněkud umírněnější politikou Nikity Chruščova k národnostním menšinám. Ten v únoru 1956 označil všechny deportace národnostních menšin za "porušení leninských zásad"⁷⁸.

Nicméně většina Tatarů chtěla odejít zpět na Krym - necítili se tam doma.

Ještě horší podmínky měli Tataři v Kazachstánu, kde byl přiděl chleba jen 150 gramů na rodinu a lidé žili namačkáni v dřevěných barácích bez oken⁷⁹ a stejně jako v Uzbekistánu i v Kazachstánu se Tataři toužili vrátit do své vlasti na Krym.

Brzy po deportaci došlo k tzv. zahlazení stop po Tatarech na Krymu, byly zničeny všechny památky, spáleny knihy a rukopisy. Historie byla upravena tak, aby Tataři na Krymu vždy vystupovali jen jako ničitelé a krutí barbaři, kteří se nijak nezasloužili o rozvoj

77 Hospodářská a kulturní studia, 2014

78 Hospodářská a kulturní studia, 2014

79 Butler, 2010: 85

Krymu, ale jen jej drancovali a terorizovali místní ruské obyvatelstvo.

Ještě v srpnu roku 1944 byl vydán příkaz ke změně všech tatarských názvů měst a obcí, ale i kolchozů a sovchozů.

Protože deportace Krymských Tatarů probíhaly během 2. světové války a okolní svět, tedy především západní svět, stále ještě nebyl vypořádán s nacistickým Německem, nebyla tomuto činu věnována velká pozornost. Přesto se však Stalin rozhodl odůvodnit Spojencům tento nehumánní krok a GPU předložila oficiální důvody deportací, které zněly následně:

"Během Velké vlastenecké války mnoho Krymských Tatarů zradilo svou vlast, zběhli z útvarů Rudé armády, která branila Krym a dali se do služeb nacistického Německa. Vstupovali do dobrovolnických vojenských tatarských oddílů, zřizovaných nacistickým Německem a v době okupace Krymu fašistickými vojsky bojovali proti Rudé armádě v řadách německých trestných oddílů.

Krymští Tataři prosluli především krutými represáliemi proti sovětským partyzánům a přisluhovali také německým okupantům při odvlékání lidí na nucené práce do Německa a hromadném vraždění sovětských lidí. Krymští Tataři aktivně spolupracovali s německými okupačními silami, podíleli se na činnosti tzv. Tatarských národních výborů, zřizovaných německou rozvědkou a ve službách Němců ve značném počtu pronikali do týla Rudé armády jako špioni a diverzanti. Tatarské národní výbory, v nichž vedoucí úlohu hráli tatarští bělogvarděžští emigranti, zaměřovaly svou činnost s podporou Krymských Tatarů na pronásledování a útlak netatarského

obyvatelstva Krymu a na přípravu násilného odtržení⁸⁰

80 Butler, 2010: 88-89

6. Závěr

Jak již bylo řečeno, k národnostní politice v Sovětském svazu bylo od samého počátku přistupováno především s vizí jednoho člověka – V. I. Lenina, který za národnostní politikou viděl spíše možnost upevnit pozici centrální moci. Důkazem toho mimo jiné bylo, že autonomní jednotky byly rozděleny tak, že nekorespondovaly s etnickým a jazykovým složením, které v té době v Sovětském svazu bylo. Na většině území Sovětského svazu, které obývaly neruské populace, žili jednak pastevečtí nomádi či migrující lovci a sběrači, u kterých bylo stanovení hranic velmi obtížné či spíše nemožné. Avšak na západě Sovětského svazu, žily neruské populace usedlým způsobem života a tam bylo možné hranice autonomních jednotek vytvořit tak, aby korespondovaly s etnicko - jazykovým uspořádáním. Nicméně ani v takovém případě tomu hranice autonomních jednotek neodpovídaly. Důvodem bylo, jak jsem již napsal výše, snaha o to, aby nově vzniklé autonomní jednotky byly nestabilní, navíc malé a tím i závislé na centrální moci.

Takovým způsobem si tedy bolševici představovali teoretickou stránku národnostní politiky. Když však došlo ke skutečnému naplňování představ, ukázalo se, že věci nebudou tak snadné, jak se na první pohled zdálo. I když občanská válka skončila, většina neruské populace nebyla bolševikům příliš nakloněna a co více, udržoval se stálý ozbrojený odpor. Bolševici se proto rozhodli, že nasadí smířlivý postoj, který by neruské populace zčásti uspokojil a jejich snaha byla, aby neruským populacím zajistili alespoň to, co jim předchozí carská vláda dát nechtěla. 20. léta 20. století byla

proto, samozřejmě až na nějaké vyjímky, pro neruské populace Sovětského svazu poměrně příznivá a dokonce i evropskými státy byla brána pozitivně.

Tento přístup však trval jen krátce, přesně do doby, než bolševici rozhodli o tom, že uskuteční jeden ze svých klíčových ekonomických programů. Tím programem byla kolektivizace. Ta způsobila otřes nejen tradiční ruské venkovské společnosti, ale i společností neruských populací, které byly ve většině případech závislé na pastevectví a zemědělství. Kolektivizace sebou přinesla nejen ekonomické neúspěchy, ale hlavně teror a první etnické čistky.

Důvody čistek v ruské populaci byly jiné než v populacích neruských. V ruské společnosti byl zřejmě tím nejzákladnějším argumentem ekonomický neúspěch. Bolševikům nešlo z ekonomického hlediska téměř nic podle plánu, proto se točilo stále více propagandistických filmů, dělaly se falešné hospodářské statistiky, ve kterých byly lámány rekordy a vymýšleli se nadprůměrně výkonní pracovníci. Ani to všechno nestačilo a proto se začal hledat nepřítel. Měl to být nepřítel ve vlastních řadách, který by za všechno mohl a kterého mohli bolševici obvinít ze svého neúspěchu.

Co se však týkalo čistek mezi neruskými populacemi, důvodů bylo daleko více a čistky probíhaly rozličným způsobem. První čistky na neruském obyvatelstvu byly realizovány krátce po roce 1929, což byl klíčový rok pro urychlení kolektivizace. Klasickým příkladem jak byly tyto čistky prováděny jsem uvedl Burjaty.

V případě Burjatů je jen velmi těžké hodnotit kroky sovětské vlády. Není možné přesně vymezit zda se jednalo o etnickou (náboženskou) či ideologickou čistku nebo dokonce homicidu.

Nicméně Burjaté jsou klasickým příkladem národnostní politiky, která byla praktikována ve 30. letech 20. století v Sovětského svazu, v období známém jako období velkých čistek.

Tato národnostní politika v sobě spojuje jak homicidu - kdy byly systematicky ničeny buddhistické kláštery nebo odmítnutí sovětské vlády pomoci burjatskému obyvatelstvu během hladomoru, tak se zde objevují i prvky ideologické čistky, kdy byli deportováni lámové a tajšové jako nechtěná buržoazní třída. Zároveň jsou v této národnostní politice patrné i prvky etnické (náboženské) čistky, kdy bylo odlišné náboženství nebo dokonce náboženství samotné považováno za zločin a tedy důvod k věznění, deportaci či dokonce popravě. Takový osud čekal většinu lámů, kteří se provinili jen svou buddhistickou vírou.

Sovětská národnostní politika na Burjatech je tedy klasickým příkladem čistek, které byly realizovány na obyvatelích Sovětského svazu v období velké čistky a kdy byly předchůdcem velkých etnických čistek v období druhé světové války.

Důvody čistek v období 30. let jsou celkem jednoduché. Sovětská vláda chtěla své obyvatele z národnostních menšin předělat na řádné občany Sovětského svazu. Tyto menšiny většinou vzdorovaly kolektivizaci a často měly i nějaké vroubky z minulosti např. v případě Burjatů, kteří se přidali na stranu proti bolševikům v občanské válce. Sovětský svaz chtěl tyto národnostní menšiny zlomit, aby je snáze mohl předělat, a proto se rozhodl pro nasazení takovéto nehumánní politiky. Burjaté inklinovali k buddhismu, proto se je rozhodl Sovětský svaz vymýtit, zbavit víry a duchovních vůdců včetně jejich kulturních památek. To mělo Sovětskému svazu pouze ulehčit přeměnu z kulturně a nábožensky specifických hrdých Burjatů na řádné občany Sovětského svazu.

Čím více se během 30. let snažili bolševici, v čele s J.V. Stalinem, hledat nepřitele ve vlastních řadách a důrazně se snažili předělávat neruské občany, tím více se cítili ohroženi nejen od nepřitele uvnitř Sovětského svazu, ale i od nepřitele zvenku. Nově se rodící nacistická moc rozhodně nevystupovala nijak přátelsky vůči komunistům v Německu a ani bolševikům v Sovětském svazu. Stalin společně se svými věrnými se velmi obával, že neruské obyvatelstvo v příhraničních částech země bude s nacisty spolupracovat.

Když byla později podepsána smlouva Molotov-Ribentrop, Stalin tušil, že tento mír nebude trvat dlouho a rozhodl se v deportaci potencionálního nepřitele pokračovat a odstranit tyto údajné nepřátele z hranic svého území daleko do vnitrozemí, kde je nemohli ohrozit. Právě z tohoto důvodu došlo k deportaci Povolžských Němců, Lotyšů, Litevců a Estonců.

Nicméně nacistické Německo zaútočilo daleko dříve než Stalin předpokládal a s ustupující Rudou armádou se naplňovala i Stalinova předtucha, totiž to, že neruské populace se skutečně v mnoha případech přidávaly k nacistickému Německu.

Když pak Rudá armáda po mnoha útrapách začala postupovat proti slábnoucím silám wermachtu, dostávali se rudoarmějci postupně na území obývané neruskými populacemi, které kolaborovaly s Němci.

Klasickým případem takové etnické čistky byla deportace Krymských Tatarů, kterou jsem se blíže zabýval v poslední kapitole. Co se přesně týká Krymských Tatarů, pak podle Naimarka se nedá říci, že by kolaborace s nacisty, která je uváděna jako hlavní důvod etnické čistky na Tatarech a dalších neruských populacích z Krymu byla větší, než kolaborace u ruských populací na Krymu. Nařčení z

kolaborace byla tedy spíše záminka.

Skutečné důvody deportace však byly podle Naimarka jiné. Stalinovi šlo zkrátka o to, aby byl Krym bez Tatarů, o což se snažila Ruská říše hned po získání Krymu. Tataři byli totiž příliš svázáni se svými tradicemi a kulturou, nebylo tedy snadné je převychovat a udělat z nich správné sovětské soudruhy. Nejlepší způsob jak docílit tohoto převychování bylo tedy Krymské Tatary přesídlit z jejich domoviny do neznámých stepí Střední Asie, zlomit je, asimilovat a přetvořit je k obrazu správných sovětských občanů.

Poté, co byli deportováni Tataři, byli deportováni i Řekové 15 040 osob, Bulhaři 13 422 osob a Arméni. Stejně jako Tataři byly i ostatní deportované národy obviněny z napomáhání nacistickému Německu. Bulhaři byli obviněni z napomáhání wermachtu při vyhledávání sovětských partyzánů a za zásobování wermachtu. Řekové ti byli obviněni z toho, že pomáhali Němcům s obchodem a přepravou zboží. I když si sovětská vláda našla oficiálně rozličné důvody proč různá etnika deportovala za nehumánních podmínek do vnitrozemí, důvody jsou celkově prosté jako v období 30. let. Sovětská vláda chtěla své neruské občany předělat na řádné občany Sovětského svazu, proto tito obyvatelé byli přemístěni ze svého rodného území. Vše probíhalo za nehumánních podmínek, aby je bylo možno snáze předělat. Kromě toho tomu nahrávala i další utkvělá představa Stalina z blížícího se konfliktu se spojenci a zkušenosti, které nabyl z chování nerusů během 2. světové války jen dopomohly tomu, že došlo k deportacím.

Nicméně primárním důvodem etnických čistek v Sovětském svazu během první poloviny 20. století bylo neruské populace zlomit a předělat.

7. Seznam pramenů a použité literatury

Applebaum, Anne. *Gulag*. Praha: Pavel Dobrovský- Beta, 2004. 604 s. 80-7306-152X

Bahenský, František: *Národnostní politika na teritoriu bývalého SSSR*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2010a. 219 s. ISBN: 978-80-87112-39-7

Bahenský, František. *Národnostní politika v SSSR v letech 1922-1953*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky. 2010b. 120 s. ISBN: 978-80-87112-40-3

Andrew, Bell. *Etnické čistky: Bosna, Kypr, Karabach, Palestina, bývalí Sovětský svaz, Rwanda a Burundi, Srí Lanka, Transylvánie*. Praha: Práh, 2003. 327 s. ISBN: 80-7252-070-9

Butler, Rupert. *Nástroje Stalinistického teroru: Čeka, OGPU, NKVD, KGB*. Praha: Svojtka a Co., s.r.o, 2010. 192 s. ISBN: 978-80-7352-602-3

Cakars, A. Melissa. *Being Buryat: Sovietization in Siberia*. Indianapolis: Indiana University, 2008. 310 s. ISBN: 978-054-99958-90

Davies, Norman. *Europe: A History*. Oxford: Oxford University Press, 1996. 1365 s. ISBN: 978-01982-0171-7

Faskudinova, Lira. *Tatarská etnicita a důvody jazykové asimilace*.

Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2012. 39 s.
[Bakalářská práce]

Fisher W. Alan. *The Crimean Tatars: Studies of Nationalities in the USSR*. Chicago: Hoover Press, 1978. 278 s. ISBN: 978-0817-9666-21

Forsyth, James. *A History of the Peoples of the Siberia: Russia's North Asian Colony 1581-1990*. Cambridge: Cambridge University Press, 1994. 455 s. ISBN: 978-05214-7771-0

Kokaisl, Petr. *Lidé z hor a lidé z pouští. Tadžikistán a Turkmenistán*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2007. 343 s. ISBN: 978-80-7308-167-6

Kokaisl, Petr. *Pastevecká společnost v proměnách času: Kyrgyzstán a Kazachstán*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2006. 297 s. ISBN: 80-7308-119-9

Lemkin, Raphael. *Axis Rule in Occupied Europe*. New Jersey: The Lawbook Exchange, 2008. 674 s. ISBN: 978-1584-7790-18

Li, Narangoa. *Historical Atlas of Northeast Asia, 1590-2010*. New York: Columbia University Press, 2014. 352 s. ISBN: 978-0231-1607-04

Minhan, B. James. *Ethnic Groups of North, East, and Central Asia: An Encyclopedia*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2014. 345 s. ISBN: 978-1610690171

Naimark, Norman: *Plameny nenávisti: etnické čistky v Evropě 20.století*. Praha: Lidové noviny 2006. 235 s. ISBN: 80-7106-751-2

Reidová, Anna. *Šamanův plášť: Dějiny domorodých národů Sibiře*. Praha: BB art, 2004. 233 s. ISBN: 80-7341-146-6

Reiman, Michal. *Zrod velmoci: Dějiny Sovětského svazu 1917-1945*. Praha: Karolinum, 2013. 584 s. ISBN: 978-80-246-2266-8

Smolík, Josef. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. Praha: Grada Publishing, 2014. 232 s. ISBN: 978-80-247-5131-3

Štreit, Jindřich. *Na konci světa. Burjatsko-Sibiř*. Volary: Stehlík, 2000. 141 s. ISBN: 80-902707-3-5

Švankmajer, Milan. *Dějiny Ruska*. Praha: Lidové noviny, 1996. 558 s. ISBN: 80-7106-216-2

Ternon ,Yves. *Genocidy XX.století: zločinný stát*. Praha: Themis, 1997. 358 s. ISBN 80-85821-45-1

Vaksberg, Arkady. *Stalin proti židům*. Praha: BETA s.r.o, 2011. 239 s. ISBN: 978-80-7306-448-8

Williams, Brian Glyn. *The Crimean Tatars: The Diaspora Experience and the Forging of a Nation*. Bostaon: Brill Academic Pub, 2001. 488 s. ISBN: 978-900-4121-22-5

Zajaczkowski Wojciech: *Rusko a národy: osmý kontinent: náčrt*

dějiny Eurasie. Praha: Misgurnus 2011. 230 s. ISBN: 978-80-904931-0-0

Ziegler, Aleš. Reflexe hladomoru na Ukrajině 1932-33 v meziválečném Československu. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2008. 184 s. [Magisterská práce]

7.1 Elektronické dokumenty

Encyklopedia Britannica. Buryat [online] [cit. 14.2. 2015] Dostupné z:

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/85997/Buryat>

Hospodářská a kulturní studia. 2014. Krymští Tataři [online] [cit. 14.1. 2015] Dostupné z: http://www.hks.re/wiki/?id=krymsti_tatari_na_krymu

Hromková, Lucie. Národnostní politika v sovětském a postsovětském Kyrgyzstánu: Hledání příčiny etnických konfliktů [online]. 2010 [cit. 18.3. 2015] Dostupné z:

http://konference.osu.cz/cgsostrava2010/dok/Sbornik_CGS/Politicka_a_a_kuturni_geografie/Narodnostni_politika_v_sovetskem_a_posts_ovetskem_Kyrgyzstanu.pdf

Murgel, Boo. Burjati a Burjatsko [online] [cit. 14.2. 2015] Dostupné z:

http://samanismus.mysteria.cz/index_soubory/page0001.htm

Rummel, Rudolph *Death by Government*. Freedom, Democracy, Peace; Power, Democide and War [online]. 1994 [cit. 2015-02-11]. Dostupné z: <http://www.hawaii.edu/powerkills/SOD.TAB16.1.GIF>

Rummel, Rudolph *Death by Government*. Freedom, Democracy, Peace; Power, Democide and War [online]. 1994 [cit. 2015-02-11]. Dostupné z: <http://www.hawaii.edu/powerkills/DBG.CHAP2.HTM>

Uehling, Greta Lynn. 2002. The Crimean Tatars, International Committee for Crimea [online] [cit. 14.2. 2015] Dostupné z: <http://www.iccrimea.org/scholarly/krimtatars.html#footnote>

8. Resumé

The aim of this thesis is to describe the national policy in the USSR during the first part of the 20th century. Overall, author tries to describe the phenomenon of ethnic cleansing in USSR and main reasons of ethnic cleansing in USSR.

In the first part of the thesis, the emphasis is to explain the concept of cleansing, ethnic cleansing and similar concepts. In the second part of the thesis, author describes the national policy in the USSR, ideas of Bolshevik leaders about national policy and historical summary national policy in the USSR. In the third and fourth parts of the thesis, author describes two concrete examples of ethnic cleansing in the USSR. First example of ethnic cleansing is about cleansing Buryat people in the thirties of the 20th century, author describes Buryat cleansing as the typical example of ethnic cleansing in the USSR during the thirties of the 20th century. The second example of ethnic cleansing is about cleansing Crimea Tatar in the forties of the 20th century, author describes Crimea Tatar cleansing as the typical example of ethnic cleansing in the USSR during the forties of the 20th century.

In the last part of the thesis is to illustrate main reasons of ethnic cleansing in the USSR during the first part of the 20th century.